

2. Зязюн І. Філософія педагогічної дії : [монографія] / І. Зязюн. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 608 с.
3. Кузьмина Н. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н. Кузьмина. – М. : ИЦПКПС, 2001. – 144 с.
4. Нісімчук А. Сучасні педагогічні технології / А. Нісімчук, О. Падалка, О. Шпак. – К. : Просвіта, 2000. – 368 с.
5. Орлов А. Современный учитель: социальный престиж и профессиональный статус / А. Орлов // Педагогика. – 1999. – № 7. – С. 7.
6. Психологические проблемы самореализации личности / под ред. А. Крылова, Л. Коростелевой. – СПб : изд-во Санкт-Петербургского университета, 1997. – 256 с.
7. Ягунов В., Свистун В. Педагог як суб'єкт викладання // Теретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології: зб. наук. праць / за заг. ред. Н. Ничкало. – Харків: НТУ «ХП», 2007. – 644 с.
8. Mednick S., Mednick M. Remote associates test: Examiners manual / S. Mednick, M. Mednick. – Boston: Houghton Mifflin, 1967. – 274 p.

УДК 37.02:372.8.(477)

О.М. Гомонюк
м. Хмельницький, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ЧЕРЕЗ ОРГАНІЗАЦІЮ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Особистість, рівень її культури та освіти – це вихідний пункт і кінцевий результат нової парадигми розвитку суспільства. Готуючи фахівця для ХХІ століття, педагогічний процес має, насамперед, підготувати його до самостійного творчого розв'язання невідомих і нестандартних завдань. Тому важливою проблемою сучасності є пошук шляхів, що сприяють розвитку загальної культури майбутніх соціальних педагогів.

Аналіз попередніх публікацій. Проблеми діяльності вищої школи, її спрямованості на підготовку педагогічних кадрів на засадах компетентісно зорієнтованого підходу розглядаються в наукових дослідженнях І. Беха, С. Гончаренка, Р. Гуревича, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Кременя, Л. Кондрашової, В. Лозової, Н. Ничкало, О. Савченко, О. Сухомлинської, Н. Селіверстової, О. Падалки, А. Реана, Г. Тарасенко, О. Шестопалюка та ін. Особливості організації волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу розкрито в працях З. Бондаренко, О. Безпалько, Р. Вайноли, Н. Заверико, А. Капської, Ю. Поліщука.

Невирішена раніше частина проблеми. За безумовної важливості досліджень сучасних науковців проблема формування професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах (ВНЗ) є недостатньо дослідженою і потребує використання нових підходів до її розв'язання, систематизації та теоретичного осмислення.

Мета статті. Розкриттю ролі волонтерської діяльності у розвитку професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери присвячена наша стаття.

Виклад основного матеріалу. Загострення соціальних проблем та відсутність досконалої системи надання соціальних послуг найбільш вразливим верствам населення зумовили появу добровільного руху – волонтерства. Його роль у соціальній сфері визнана на державному рівні і знаходить своє підтвердження в окремих законодавчих документах, зокрема, у законах України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги», в яких наголошується про те, що добровільна праця волонтерів необхідна та суспільно корисна.

У 2003 році Кабінетом Міністрів України утворено Координаційну раду з питань розвитку та підтримки волонтерського руху [11], визначено термін «волонтер» як фізичну особу, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має

суспільно - корисний характер, легітимізоване право волонтерів на їх залучення до надання соціальних послуг відповідно до положення, затвердженого Кабінетом Міністрів України, що регулює цю діяльність, передбачено право суб'єктів, які надають соціальні послуги, залучати волонтерів на договірних засадах для виконання цієї роботи [5].

На значну роль волонтерів у проведенні соціально-профілактичної роботи в дитячому, молодіжному і студентському середовищі, що спрямована на запобігання негативних явищ і подолання наслідків цих явищ, вказують вітчизняні та зарубіжні науковці. Так, у працях І. Зверевої, Г. Лактіонової, С. Савченка обґрунтовано роль волонтерства як складової соціально-педагогічної роботи з молоддю [6; 9; 13].

Дослідження О. Безпалько, Р. Вайноли, Н. Заверико, А. Капської [1; 3; 4; 7] розкривають технології залучення та підготовки молоді до волонтерської діяльності.

Особливості роботи волонтерів у центрах соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді висвітлено у працях О. Кузьменка [8], С. Толстоухової та ін.

Як складову соціально-педагогічної діяльності молодіжних організацій обґрунтовано волонтерство в працях Ю. Поліщука [12].

Особливості організації волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу досліджувались З. Бондаренко [2].

Зміст і напрями роботи волонтерів, аналіз особливостей соціально-педагогічної діяльності студентських волонтерських груп розкрито у дисертаційній роботі Т. Лях [10].

Як показали результати дослідження, волонтерська діяльність забезпечує розвиток професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери.

Підготовка студентів до волонтерської роботи здійснюється через спеціально організовану практику, участь у благодійних акціях (А. Калачев, А. Ляшенко; М. Шакурова); акціях, спрямованих на збір і поширення інформації, проведення соціально-культурних заходів, участь у соціальних проектах (І. Фокін); науково-дослідну діяльність (проведення наукових досліджень, участь у конференціях, підготовка рефератів, публікація тез і статей у наукових виданнях, реалізація соціальних проектів); комунікативну діяльність (індивідуальне та групове розв'язання проблемних ситуацій, «мозковий штурм», тренінг, дискусія, ділова гра).

Ефективними формами навчання студентів специфіки волонтерської роботи є безкоштовні юридичні консультації незаможним громадянам; організація дозвілля, «літніх майданчиків» для дітей з особливими потребами та дітей з малозабезпечених родин; робота в «бюро добрих послуг» з надання допомоги дітям і родинам, що перебувають у складній життєвій ситуації; залучення студентства до роботи на «телефоні довіри», супровід потерпілих від насильства в родині під час слідчих дій і в суді; організація добровольчих ініціатив, пов'язаних із запобіганням уживанню алкоголю та наркотиків школярами; участь у добровольчих службах шкіл; участь в акціях, спрямованих на надання послуг дітям і людям похилого віку тощо [14].

Особливість волонтерського руху в Україні полягає у тому, що найчисельнішою групою волонтерів, які працюють у соціальній сфері, є учнівська та студентська молодь. Участь молодих людей у волонтерському русі дає їм змогу особисто здійснити внесок у розв'язання соціальних проблем, випробувати свої можливості, беручи участь у проектах і програмах соціальної спрямованості.

У ВНЗ підготовка студентів до волонтерської роботи здійснюється у процесі навчання (під час вивчення фахових дисциплін) та в позааудиторній діяльності (участь у науково-дослідній роботі; навчання у школі волонтерів, діяльність тренерської студії); здійснення професійних функцій у позааудиторній волонтерській роботі в межах надання соціально-педагогічних, психологічних, інформаційних, просвітницьких, реабілітаційних, юридичних, дозвіллевих, освітніх послуг дітям, які їх потребують, шляхом проведення консультацій, бесід, різнопланових заходів: театралізованих вистав, благодійних і трудових акцій, вуличних ігротек, агіттеатрів тощо [2, с. 7].

Найбільший досвід волонтерської роботи набуто в практиці діяльності соціальних служб для молоді. Поширеним напрямом добровільної допомоги є соціальна допомога інвалідам,

сиротам, дітям, які залишилися без піклування батьків, дітям вулиці, особам, схильним до наркоманії та алкоголізму та ін. З цією метою реалізуються такі програми: «Діти вулиці», «Книжки для дітей-інвалідів», «Друзі по телефону», «Ігротеки для дітей-інвалідів», «Сторінки, що ожили», «Разом заради розвитку», «Сучасне розуміння життя та здорового способу життя» тощо.

Для здійснення волонтерської роботи, на думку З. Бондаренко, необхідні певні професійно-особистісні якості, зокрема: соціальна активність, толерантність, емпатія, альтруїзм, милосердя, вимогливість до себе та інших, комунікативність [2, с. 7].

І, як свідчать дослідження науковців і наші спостереження, волонтерська діяльність сприяє розвитку основних професійно значущих якостей особистості студентів, покращує їх ставлення до професії, а отже, відбувається процес формування професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів.

Волонтерська праця вносить різноманітність у буденне життя, дозволяє відволіктися від щоденної рутини, стає допомогою в задоволенні таких потреб: контакти з новими людьми, самовдосконалення, виховання цінностей, виховання власне людини, що відбувається постійно.

Для студентів волонтерство є чудовою можливістю самореалізації. Адже потреба у самовизначенні та самоствердженні – одна з головних соціально-психологічних потреб особистості.

Майбутні соціальні педагоги практично пізнають основи демократії, у них формується поняття прав та обов'язків людини, виховується здатність до критичного мислення, уміння відстоювати свої права, інтереси, переконання, усвідомлювати свою відповідальність, виявляти толерантність до поглядів іншої людини, керуватися у вияві соціальної активності демократичними принципами.

Як засвідчило проведене нами дослідження, студенти ВНЗ у переважній більшості працюють як волонтери в організаціях під час проходження практики. Досить часто після її закінчення деякі з них залишаються працювати волонтерами в цій організації.

Для майбутніх соціальних педагогів важливим є спілкування з професіоналами, знайомство з новими методиками і технологіями, тобто все, що може їм допомогти у подальшому стати висококваліфікованими фахівцями.

Рівень професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів визначається сформованістю професійних та особистісних якостей. Адже ППК, як синтез компетентностей і професійних якостей, є важливим показником високваліфікованого фахівця. Тому не випадково, що серед вимог, котрі висувуються до волонтерів, на першому місці знаходяться комунікабельність, сумлінність, відповідальність.

У процесі роботи над дослідженням ми вивчали досвід роботи волонтерських тренерських студій. Однією із кращих, на нашу думку, є волонтерська тренерська студія, створена з числа студентів Інституту психології та соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка, яка діє протягом навчального року. Волонтерська група формується протягом вересня та розпочинає свою роботу з жовтня місяця.

Навчання здійснюється через участь у трьох секціях, а саме:

Секція 1. «Школа волонтерської майстерності»;

Секція 2. «Школа тренерської майстерності»;

Секція 3. «Майстерня добрих справ».

Навчання проводять керівники гуртка та тренери Всеукраїнського громадського центру «Волонтер» на базі Навчально-методичного центру соціально-психологічних тренінгів.

Секція «Майстерня добрих справ» працює без фіксованого графіку, оскільки її діяльність спрямована на впровадження соціальних ініціатив, запропонованих гуртківцями.

Діяльність гуртка скеровують викладачі кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Т. Лях і Т. Журавель.

Розглянемо теми занять, що проводились науковим гуртком «Волонтерська тренерська студія» (секція «Школа волонтерської майстерності») протягом першого семестру 2009-2010 навчального року.

1. «Знайомство».
2. «Милосердя, альтруїзм та благодійність – передумови волонтерства».
3. «Особистісний потенціал волонтера як умова успішної волонтерської діяльності».
4. «Комунікативна компетентність волонтера».

Уже самі назви тем свідчать про те, що діяльність наукового гуртка «Волонтерська тренерська студія» сприяє підвищенню рівня соціальної активності студентської молоді, набуттю компетентностей, що входять до складу професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів.

Одним із напрямів волонтерської діяльності студентів ХНУ є робота з дітьми. Серед організацій, що працюють з дітьми, дитячі притулки, дитячі «Телефони довіри», підліткові клуби, реабілітаційні центри для хворих дітей і дітей-інвалідів «Школа життя», «Родинний затишок», надання волонтерської допомоги організації товариства Червоного Хреста України.

Члени волонтерських загонів надавали психологічну, моральну, емоційну, побутову допомогу дітям, інвалідам, літнім людям та іншим верствам населення, які потребують підтримки.

Особливістю загальноосвітньої школи № 8 м. Хмельницького є те, що в ній здійснюється інклюзивне навчання дітей. За такої освіти відбувається впровадження новітніх форм освіти, що надають можливість особливим дітям навчатися зі «здоровими» дітьми. Саме це й передбачає інклюзивна освіта, що сприяє саморозвитку, самореалізації, самовдосконаленню дітей з особливими потребами в подальшому дорослому житті.

Суспільство потребує змін у сприйнятті таких дітей оточуючими, що полягають в усвідомленні того, що головна проблема дитини з особливими потребами – у порушенні її зв'язку з навколишнім світом, обмеженні спілкування у соціумі, доступу до культурних цінностей, а інколи до елементарного навчання.

Це вимагає створення умов, завдяки яким навколишнє середовище стало б відкритим і доброзичливим до дитини з особливими потребами. Саме таким осередком гуманності, доброзичливості та щирості є волонтерська робота студентів майбутніх соціальних педагогів, що проводилась у ЗОШ №8, була зорієнтована на дитину з особливими потребами і реалізувалась методами соціально-психологічної діагностики і підтримки.

Для розвитку особистісного потенціалу дитини студенти проводили заняття, що моделюють ситуації повсякденного життя. На заняттях використовувалися методики, за допомогою яких здійснювалась психолого-педагогічна підтримка сприйняття дитини, створювалося таке середовище для дитини, де вона змогла б поступово набувати необхідний досвід, усвідомлювати та конструювати дійсність. У результаті своєї діяльності дитина більш комфортно почувається у соціумі.

Також одним із пріоритетних напрямів роботи волонтерів, які виявили бажання спробувати себе у роботі з дітьми з особливими потребами, була консультативна робота (просвітницька робота з батьками з питань вікових, психологічних, фізіологічних проблем розвитку дітей з особливими потребами) та реалізація індивідуальних програм підтримки та розвитку дітей з особливими потребами на основі комплексної діагностики при підтримці та супервізії. У процесі волонтерської роботи студенти дійшли висновку щодо необхідності участі у волонтерських заходах і важливості такої діяльності для особистісного, професійного розвитку та власної самореалізації.

Окрім того, ми помітили, що у цих студентів значно підвищився рівень соціальної, психолого-педагогічної та рефлексивної компетентностей.

У реабілітаційному центрі для дітей-інвалідів «Школа життя» волонтери допомагали у підготовці та проведенні соціально-виховних заходів, проводили консультативну роботу серед батьків, надавали допомогу педагогам у проведенні годин дозвілля з хворими дітьми.

Керуючись лише власним альтруїстичним бажанням допомогти людям, студенти-волонтери виконують важливу, соціально значущу роботу не тільки регіонального, всеукраїнського, але й міжнародного масштабу в контексті глобального значення волонтерського руху та постійного зростання уваги з боку світових інституцій.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України щодо проведення щорічної Всеукраїнської акції з благоустрою «За чисте довкілля» менеджери волонтерського руху Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського розробили низку проектів під загальною назвою «Посади дерево». Усі запропоновані проекти об'єднали більше трьохсот волонтерів факультету.

Акції проекту «Посади дерево» передбачали попередню роботу (підготовка території для посадки дерев, проведення виховної роботи з учнями шкіл-інтернатів про важливість справи); висаджування дерев на території шкіл-інтернатів області, проведення лекцій для школярів з екологічної тематики. Це сприяло розвитку валеологічної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

У Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича з нагоди Всесвітнього Дня здоров'я студенти-волонтери успішно провели акцію «Заміни цигарку на цукерку». Перехожі з радістю віддавали цигарки з власних кишень, аби поласувати солодощами.

Згодом у приміщенні університету відбулось інтегроване тьюторне лекційно-пошукове заняття «Будьте здорові». Мета заходу – сформувати у молодих людей мотивацію до збереження, примноження та зміцнення власного здоров'я та популяризувати валеологічну культуру активного суспільства. Спочатку волонтери розповідали про шкідливість тютюнопаління, алкоголізм і наркотичну залежність. А пізніше мова пішла про хворобу СНІД – як наслідок відповідної поведінки молоді.

Всеукраїнський благодійний фонд «Серце до серця» за підтримки центральних і місцевих органів влади, громадських організацій, політичних партій, митців, підприємців і волонтерів з 17 до 23 травня 2011 року проводив Всеукраїнську благодійну акцію допомоги новонародженим дітям з різними вадами «Серце до серця». Цього року в Хмельницькій області акція супроводжувалась участю студентів-волонтерів вищих навчальних закладів для збору коштів під час масових заходів. За зібрані кошти було придбано та передано сучасне обладнання для неонатологічного відділення обласної дитячої лікарні (м. Хмельницький), що значно покращить якість надання лікувально-профілактичної допомоги дітям і забезпечить належний догляд за життям крихітних немовлят від народження.

Отже, волонтерська діяльність сприяє формуванню професійно важливих якостей майбутніх соціальних педагогів, зокрема: чуйності, альтруїзму, толерантності; допомагає розвитку громадянської, психолого-педагогічної, соціальної, комунікативної та конфліктологічної компетентності. Волонтерство стає важливим елементом особистісного розвитку, допомагає підвищити високу емоційну стійкість майбутніх соціальних педагогів, формує уміння швидко і конструктивно орієнтуватися в складних ситуаціях.

Література:

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навчальний посібник / О.В. Безпалько. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
2. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.05 / Бондаренко Зоя Петрівна. – К., 2008. – 200 с.
3. Вайнола Р. Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Вайнола Рената Хейкіївна. – Київ, 2008. – 542 с.
4. Заверико Н. Історико-теоретичний аналіз досліджень проблеми соціалізації особистості: Соціальна педагогіка і адаптивність особистості / Н. Заверико, І. Зверева / Київ. міжрегіон. ін.-т. удоскон. вчителів. – Суми : ВВП Мрія, 1994. – С. 55 – 56.
5. Закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV «Про соціальні послуги».

Розділ 5 **Психолого-педагогічні основи впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методик навчання і виховання студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації**

6. Зверева І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми і молоддю в Україні: теорія і практика : [монографія] / І. Д. Зверева. – К. : Правда Ярославичів, 1998. – 333 с.
7. Капська А. Й. Професійна підготовка студентів педвузів до виховної роботи : [монографія] / А. Й. Капська. – К. : ІЗМН, 1996. – 120 с.
8. Кузьменко О. А. Соціальне становлення особистості в умовах відкритої соціально-педагогічної системи : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 / Кузьменко Олександр Анатолійович. – К. , 1998. – 184 с. + дод.
9. Лактионова Г. М. Теоретико-методические основы соціально-педагогической работы с женской молодежью в условиях крупного города : дис. на соискание науч. степени доктора пед. наук : 13.00.05 / Лактионова Галина Михайловна. – К. , 1999. – 419 с.
10. Лях Т. Л. Соціально-педагогічна діяльність волонтерських груп : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.05 / Лях Тетяна Леонідівна. – Луганськ , 2009. – 186 с.
11. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.04. 2003 р. № 225-р «Про утворення Координаційної ради з питань розвитку та підтримки волонтерського руху».
12. Поліщук Ю. Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні : [монографія] / Ю. Й. Поліщук; з а ред. Н. Г. Ничкало. – Тернопіль : ТНПУ, 2005. – 432 с.
13. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору : автореф. дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / С.В. Савченко. – Луганськ, 2004. – 42 с.
14. Холостова Е. И. Формирование системы подготовки и переподготовки специалистов для социальной сферы / Е. И. Холостова // Возведение «мостов» сотрудничества между Россией и ЕС в развитии социальных служб накануне нового тысячелетия : мат-лы Межд. науч.-прак. конф. (12–13 ноября 2000 г.). – Самара – Пенза – Москва, 2000. – 236 с.

Готуючи фахівця для XXI століття, педагогічний процес має, насамперед, підготувати його до самостійного творчого розв'язання невідомих і нестандартних завдань. Тому важливою проблемою сучасності є пошук шляхів, що сприяють розвитку загальної культури майбутніх соціальних педагогів. Розкриттю ролі волонтерської діяльності у розвитку професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери присвячена наша стаття.

Ключові слова: волонтерська діяльність, професійно-педагогічна культура, майбутній соціальний педагог.

Готовя специалиста для XXI столетия, педагогический процесс должен, в первую очередь, подготовить его к самостоятельному творческому решению неизвестных и нестандартных заданий. Поэтому важной проблемой современности выступает поиск путей, которые содействуют развитию общей культуры будущих социальных педагогов. Раскрытию роли волонтерской деятельности в развитии профессионально-педагогической культуры будущих специалистов социальной сферы посвящена наша статья.

Ключевые слова: волонтерская деятельность, профессионально-педагогическая культура, будущий социальный педагог.

The main goal of education is to prepare a XXI century professional for independent and creative solving of unprepared and non-standard tasks. That's why it's important to find ways contributing to development of prospective social pedagogues' general culture nowadays. The article highlights the role of volunteering activities for development of prospective social pedagogues' professional and pedagogical culture.

Keywords: volunteering activities, professional and pedagogical culture, prospective social pedagogues.